

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРАВА ТА ПОЛІТИКИ

DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i64.185>
УДК 378.016:34:004.77

Ківалов С. В.* (НУ «ОЮА»)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4651-1805>

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В ГАЛУЗІ ПРАВА

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE FIELD OF LAW

***Serhiy Kivalov** – Doctor of Law, Professor, Member of the National Academy of Legal Science of Ukraine, Member of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Honoured Lawyer of Ukraine, President of the National University «Odesa Law Academy» (23, Fontanska Doroha St., Odesa, Ukraine).

Abstract

The article analyzes the essence of information and communication technologies and their role in the educational process in the field of law in the current conditions of the education system reforming. Information and communication technology (ICT) means the use of the latest computer technology and telecommunication tools for the implementation of information support in order to work promptly and effectively with information on a legitimate basis. The main task of the learning process is not to translate culture as a set of specific knowledge, but to form the core competencies that allow us to be competitive and successful in the modern world.

For students in the field of legal education, ICT should be aimed at developing skills in working with reference legal systems such as “LIGA-ZAKON”,

"Legislation", "Professional legal system of MEGA-NAU", "Parus Consultant" and information and legal systems "Unified State Register of Regulatory Acts", "Regional Register" and others. As the legal profession requires the ability not only to find the necessary legal framework and judicial practice but also to competently apply it, the teacher should help to develop similar skills in students when working with sources of law.

Among the ICTs used in the legal education process are the following forms: electronic presentations, interactive whiteboards, web quest technology, classroom response system, audience response system, interactive voting system, interactive poll system. A special place among the ICT in the modern educational process in the field of law is occupied by an interactive system, which in modern conditions allows applying one of the main teaching methods – the Socrates method, which involves a dialogue with students.

Keywords: *information technology, information and communication technology, electronic presentations, web quest technology, classroom interactive system.*

Постановка проблеми.

Однією з основних умов реалізації стратегічних цілей модернізації освіти є рішення фундаментальної задачі підготовки високоякісних та компетентних фахівців. Сучасна вища освіта будується відповідно до Болонської декларації, яка зробила актуальним процес розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів і студентів будь-якого профілю. Сьогодні кожен педагог розуміє неможливість викладання дисциплін без використання інформаційних комунікаційних технологій. Сучасні інформаційні технології допомагають викладачам по-новому вибудовувати свою професійну діяльність.

Інформатизація освіти забезпечує чіткий взаємозв'язок між кращими традиційними методами навчання, новим розумінням процесу навчання і сучасними інформаційними комп'ютерними технологіями. Більшість студентів розуміють, що використання інформаційно-комунікаційних технологій, на відміну від стандартних способів представлення учбового матеріалу, дозволяє значно розширити об'єм учбового матеріалу, підвищити якість представлення інформації.

Тому **метою даної статті** є узагальнення і порівняльний аналіз досліджень сутності інформаційно-комунікаційних технологій та їх ролі в освітньому процесі в галузі права в сучасних умовах реформування системи освіти.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблемами вивчення інформаційних технологій, інформаційно-комунікаційних

технологій та їх ролі в освітньому процесі в галузі права займалися як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники. Зокрема, важливі аспекти аналізувались в роботах Мередіт Хегней, О. В. Бурцевої, А. В. Дружиніної, А. В. Корепіна, О. Г. Лейтнера, В. І. Павлової, С. Г. Головка, О. Л. Дишко, Т. В. Зубехіної, Н. Б. Павлишиної та інших науковців.

Основним їх здобутком стала характеристика сутності новітніх технологій. Адже інформаційно-комунікаційні технології – це не лише можливість для студентів проявити свої творчі здібності, але й чинник, що спонукає викладача до пошуку нових, нетрадиційних форм і методів навчання, а це, у свою чергу, мотивує його професійне зростання. Сьогодні практично будь-яка інноваційна педагогічна технологія є інформаційною технологією, в основу її закладений принцип отримання і перетворення інформації.

У сучасній літературі існує декілька підходів до визначення поняття «інформаційні технології». Тож співставимо різні розуміння, визначивши головні ознаки даного поняття.

Викладення основного матеріалу. Кожен з дослідників акцентував увагу на різних аспектах інформаційно-комунікаційних технологій. Так, на думку О. В. Бурцевої «інформаційна технологія – це процес, що використовує сукупність засобів і методів збору, обробки і передачі первинної інформації для отримання інформації нової якості» (Бурцева, 2012, с. 14).

З точки зору аналізу якості представленої інформації, стосовно якої виконуються певні дії, що змінюють її, під інформаційною технологією розуміють «сукупність методів і способів отримання, обробки, представлення інформації, спрямованих на зміну її стану, властивостей, форми, змісту і здійснюваних в інтересах користувачів» (Рагулин, 2004, с.30). Типовими операціями (діями) інформаційних технологій є: збір і реєстрація інформації, введення інформації, передача інформації, обробка інформації, виведення інформації, зберігання інформації, накопичення інформації, пошук інформації, аналіз інформації.

Аналогічним є визначення Є. В. Міхєєвої та О. І. Тітової, які під інформаційними технологіями розуміють процеси, методи пошуку, збору, зберігання, обробки, надання, поширення інформації і способи здійснення таких процесів і методів.

Проте, на нашу думку, більш повне розуміння представлене в наукових працях О. В. Надигіної, де такі технології визначають-

ся як комбінація процесів, ґрунтованих на досягненнях сучасних комп'ютерних технологій і засобів комунікації і впливу на інформацію; інструментів для отримання різноманітної інформації, а також способів взаємодії між членами сучасного суспільства, метод спільного ухвалення рішень і народження нових знань, створення законодавства і розвитку правової системи держави в цілому.

Під інформаційними і комунікаційними технологіями пропонується розуміти комплекс об'єктів, дій і правил, пов'язаних з підготовкою, переробкою і доставкою інформації при персональній, масовій і виробничій комунікації, а також усі технології і галузі, що інтегрально забезпечують перераховані процеси.

Отже, інформаційні і комунікаційні технології представляють собою узагальнене поняття, яке описує різні пристрої, механізми, способи, алгоритми обробки інформації. ІКТ – це «технології, що використовують обчислювальну техніку і телекомунікаційні засоби для збору, зберігання, обробки і передачі інформації, з метою оперативної і ефективної роботи з інформацією» (Польщиков, 2010).

Слід розуміти, що основною метою інформаційних технологій є оптимізація наших часових витрат на здійснення саме професійної діяльності, а також якісний і оптимальний та оперативний відбір потрібної для цього інформації.

Щодо впровадження інформаційних технологій в освіту, прийнято виокремлювати наступні основні напрями: використання комп'ютерної техніки як засобу навчання, удосконалення процесу викладання, що підвищує його якість і ефективність; використання комп'ютерних технологій як інструментів навчання, пізнання себе і дійсності; розгляд комп'ютера і інших сучасних засобів інформаційних технологій в якості об'єктів вивчення; використання нових інформаційних технологій як засобу творчого розвитку як суб'єкта так і об'єкта навчання; використання комп'ютерної техніки як засобу автоматизації процесу контролю, корекції, тестування; організація комунікацій на основі використання засобів інформаційних технологій з метою передачі і набуття педагогічного досвіду, методичної і учбової літератури; використання нових інформаційних технологій для організації інтелектуального дозвілля тощо.

Таким чином, можна погодитися із В. І. Павловою, що використання нових інформаційних технологій в освіті робить необхідним глибше і конкретніше розуміти сутність самого учбового процесу. Внаслідок цього видається важливою його раціональна

структуризація, осмислення місця кожної його складової і зміна традиційних методів і форм навчання. Разом з тим, можна говорити про функціональність ІКТ в освітньому процесі і тут слід виокремити такі функції: навчальну, розвиваючу, виховну, пізнавальну та мотивуючу.

ІКТ допомагають організувати ефективний пошук учбової інформації і розвинути логічне мислення, оскільки відбір, аналіз та презентація інформації допомагають студентам не заблукати в інформаційному потоці. В процесі навчання також існує потреба в поєднанні наукових і практичних знань, які якнайкраще забезпечують рішення практичних завдань, створюючи умови для засвоєння сучасного освітнього простору, накопичення інтегрованих знань і розширення області пізнавальних інтересів студентів. На думку О. Л. Дишко, Т. В. Зубехіної, Н. Б. Павлишиної завдяки можливостям ІКТ новий поштовх отримали ідеї безперервної, відкритої освіти, де кожний студент має право обрати мету, зміст, спосіб, місце і час навчання. Водночас перед ВНЗ постає проблема адекватності надання освітніх послуг як своєчасна відповідь на такий запит. У зв'язку з цим почали стиратися бар'єри між формальним, неформальним та інформальним навчанням, що яскраво проявляється у форматі e-learning (О. Л. Дишко, Т. В. Зубехіна, Н. Б. Павлишина, 2017).

Стосовно ролі інформаційних технологій безпосередньо в юридичній діяльності, то для юриста-професіонала застосування інформаційних технологій потрібне для вирішення всього комплексу завдань: отримання правової інформації, підготовка правової інформації для інших, здійснення взаємного обміну інформацією, підвищення ефективності професійної діяльності. Важливість застосування інформаційних технологій в юридичній сфері пояснює необхідність використання ІКТ в освітньому процесі у галузі права. Як зазначає С. Г. Головка, до основних дидактичних можливостей електронних засобів навчального призначення, які можуть використовуватися у процесі професійної підготовки майбутніх юристів можна віднести: послідовне або вибіркове опрацювання теоретичного матеріалу; закріплення навчального матеріалу, що вивчається традиційними методами; опанування змісту явищ та процесів за допомогою імітаційного комп'ютерного моделювання; закріплення вивченого матеріалу за допомогою спеціально розробленої тестової системи; виконання віртуальних лабораторних робіт з криміналістики; отримання довідкової інформації (робота з електронними

юридичними бібліотеками та базами законодавчих документів) та інші (С. Г. Головка, 2010, с. 131).

Можна погодитися з тезами Ю. І. Кашинського і М. М. Сатоліної, що юридична підготовка в інформаційно-комунікаційному аспекті має включати наступне: загальні теоретичні передумови і практичні напрями впровадження правової інформатизації в правову сферу; використання засобів правової інформатизації в практичній юридичній діяльності; сучасні комп'ютерні технології і принципи їх використання в юридичній діяльності; інформаційні і комп'ютерні технології в роботі з документами; структуризація і класифікація інформаційних систем правового характеру; специфіка правової інформатизації в діяльності судів, установ юстиції тощо; інформаційна безпека і комп'ютерна злочинність.

Серед ІКТ, які використовуються в освітньому процесі у галузі права, слід відмітити: електронні презентації, інтерактивна дошка, веб-квест технологія, аудиторна інтерактивна система (classroom response system, audience response system), інтерактивна система голосування, система інтерактивного опитування.

Електронні презентації дозволяють викладачеві при незначних витратах часу підготувати презентацію всіх ключових тез заняття. Подібне заняття, складене за допомогою Power Point, видовищне, а тому і більш ефективне. Необхідно наголосити на важливості вироблення у студентів юридичних вищих навчальних закладів навичок роботи з довідково-правовими системами: «ЛПА:ЗАКОН», «Законодавство», «Професійна юридична система МЕГА-НАУ», «Парус-консультант»; інформаційно-правовими системами: «Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів», «Регіональний реєстр» та іншими. Оскільки юридична професія вимагає умінь від майбутніх юристів не лише знаходити необхідну нормативно-правову базу, судову практику, але і грамотно застосовувати її, викладач повинен допомогти виробити подібні навички у студентів при роботі з джерелами права.

Окремої уваги заслуговує інтерактивна дошка, яка є зручним інструментом як в організації учбового процесу, так і для проведення презентацій, дебатів, колоквіумів, конференцій та ін. Передача знань, вироблення умінь і навичок у студентів будуть набагато ефективніші, якщо викладач зможе використати програмні засоби сучасних інформаційних технологій. Це є одним із способів досягнення високого рівня і якості як лекційного, так і практичного

зайняття, а також самостійної підготовки студента до проведення даного зайняття. Оскільки зміст юридичних дисциплін змінюється досить динамічно, то матеріал, який розглядається як на лекційному, так і на практичному занятті, повинен постійно оновлюватися, а сучасні інформаційно-комунікаційні засоби значно полегшують та прискорюють такий процес. Необхідно брати до уваги, що форма подання наукового матеріалу має бути сучасною, з використанням інтерактивних методик викладання, із застосуванням мультимедійних установок та інших новітніх форматів передачі та контролю знань.

Одним із способів інтеграції всесвітньої мережі в процес освіти є веб-квест технологія, застосування якої дозволяє створити нове навколишнє середовище, в якому студенти несуть відповідальність за власне навчання і конструювання власного знання.

Освітній веб-квест (webquest) – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Розробниками веб-квеста як учбового завдання є Берні Додж і Том Марч. Ними чітко визначена його структура і критерії методики оцінки: вступ (короткий опис теми веб-квеста), завдання (формулювання проблемного завдання і опис форми представлення кінцевого результату), порядок дій і необхідні ресурси, оцінка (опис критеріїв і параметрів оцінки виконання веб-квеста), висновки (короткий опис того, чому зможуть навчитися студенти, виконавши даний квест), використані матеріали (посилання на ресурси), коментарі для викладачів (методичні рекомендації по використанню даного веб-квеста).

Новітніми ІКТ освітнього процесу в юриспруденції є аудиторна інтерактивна система (classroom response system, audience response system), інтерактивна система голосування, система інтерактивного опитування. Система інтерактивного опитування (CIO) – це комплекс технічних засобів, що включає устаткування (клікери для голосування – безпроводні пульти, приймач сигналу) і потужне програмне забезпечення, призначене для здійснення комунікації, інтерактивного спілкування в аудиторії між студентами і викладачем (Дружиніна, 2014, с. 46-47).

На думку О. В. Корепіна CIO представляє абсолютно нові можливості, а її головними рисами можна вважати те, що вона дозволяє: представити питання (проблему) усім одночасно, вводити відповідь за допомогою пристрою, миттєво агрегує і резюмує для викладача дані відповідей, може відразу наводити дані відповідей у вигляді

гістограми, гістограма відповідей може бути представлена на екрані за допомогою проектора, щоб результати опитування бачив кожен в аудиторії.

Новітні технології зовсім не виключають можливостей застосування і традиційних методик навчання чи їх елементів, або їх творчого поєднання, що робить навчальний процес більш ефективним. Можна погодитися із Мередітом Хегнеєм, який під час дослідження застосування СІО в навчанні студентів відзначив, що в американських юридичних університетах одним з головних методів навчання залишається метод Сократа, який передбачає діалог із студентами. За допомогою клікера в одну мить викладач має можливість зворотного зв'язку з усією аудиторією одномоментно, точно діагностувати ситуацію, оцінити, наскільки зрозумілий матеріал аудиторії, зупинитися на складних для студентів моментах. З точки зору студентів, клікер дає можливість брати участь в учбовому процесі у рамках зайняття абсолютно кожному студентові, виразити свою позицію і побачити позиції інших, проаналізувати різні підходи до розуміння питання.

Це може продемонструвати конкретний приклад: викладач ставить питання аудиторії і пропонує відповісти за допомогою клікеру: А., який керував транспортним засобом, порушив правила безпеки дорожнього руху, в результаті чого потерпілому були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження. Після цього А. залишив місце дорожньо-транспортної пригоди. Від втрати крові потерпілий через дві години помер. Кваліфікуйте дії А.

Далі наводяться чотири варіанти відповідей з посиланнями на конкретні статті Кримінального кодексу України та їх відповідні частини, які можуть обрати студенти. Відповіді надаються студентами в визначений проміжок часу, що ставить всіх в рівні умови. І, головне, вони не персоніфіковані для огляду всією аудиторією, що не створює незручності для тих, хто помилився. Це робить наступне обговорення більш жвавим та аргументованим. В результаті вірна відповідь буде засвоєна всіма краще.

Оскільки абсолютно кожен студент вводить варіант відповіді за допомогою клікера для голосування, то викладач бачить, наскільки є зрозумілим матеріал студентам, можна рухатися далі або, навпаки, слід розглянути окремі моменти ще раз і закріпити їх. Іноді дані відповідей служать приводом обговорити додаткові питання. Іноді таке голосування призводить до дискусії. Таким чином, клікер дає можливість бути «сократичним» з усіма студентами відразу.

Отже, можна погодитись з П.У. Кузнецовим, що нова інформаційна парадигма вимагає пошуку реальних шляхів організації освітнього процесу і вирішення проблеми підготовки юристів, які повинні не лише володіти практичними навичками роботи з обчислювальною технікою, але і отримувати знання в області правового забезпечення інформаційної діяльності.

Для багатьох країн інформатизація освіти є важливим пріоритетом державної політики. Проте, щоб будь-який вид електронного навчання був ефективним і мав віддачу, ним потрібно постійно займатися. Інакше кажучи, в університетах має бути своєрідний бізнес-план розвитку системи електронного навчання.

На практиці встановлено, що розвиток або налагодження системи електронного навчання в університетах проходить в три етапи: створення системи, поява освітнього продукту у вигляді учбового курсу і його поширення або застосування в учбовому процесі (Huang, 2010. р. 53). Так, наприклад, для налагодження використання ІКТ та впровадження електронного навчання у рамках підготовки юристів в Національному університеті «Одеська юридична академія» введені такі дисципліни: «ІТ-право», «Електронне судочинство» і був відкритий факультет кібербезпеки і інформаційних технологій. Також створено достатню та сучасну матеріальну базу для застосування комп'ютерних технологій в навчальному процесі. Це шлях інтеграції в світовий та європейський освітній простір.

Висновки. Таким чином, аналіз теоретичних розробок та практики використання дозволяє стверджувати, що впровадження ІКТ в освітній процес є необхідною умовою підвищення якості освіти, оскільки істотно прискорює передачу і засвоєння знань і накопиченого технологічного і соціального досвіду людства. Інформаційно-комунікаційні технології полегшують доступ до інформації, відкривають можливості варіативної учбової діяльності, створюють умови ефективної реалізації методів, які активізують творчу активність, організують взаємодію усіх суб'єктів навчання на новому рівні.

Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують застосування інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на підвищення мотивації, активності студентів, розвиваючи у них інтерес до дисциплін, що вивчаються. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в учбовому процесі сприяє також розвитку аналітичного критичного мислення і комунікативної взаємодії.

Наслідком такої підготовки фахівців стає ефективне використання ними інформаційних технологій в юридичній діяльності, що забезпечує зниження часових витрат, підвищує якість рішень, які приймаються. Враховуючи, що для здійснення професійної роботи юриста потрібні статистичні дані, аналітичні матеріали, обмін досвідом з професійною групою, то всі ці відомості юристи більшою мірою отримують саме за допомогою інформаційних технологій: довідкових правових систем, спеціалізованих баз і банків даних як галузевого, так і міжгалузевого характеру і інших правових джерел, а також мережі Інтернет. Тому це важливий і, насамперед, перспективний напрям професійної підготовки юридичних кадрів в системі сучасної вищої освіти, який закладає необхідну базу в реалізацію концепції “держави в смартфоні” задля оперативної управлінської діяльності та налагодження ефективного зворотнього зв’язку.

Література:

Бурцева, Е. В. (2012). *Информационные технологии в юриспруденции : учеб. пособие*. Тамбов : Изд-во ФГБОУ ВПО «ТГТУ».

Головко, С. Г. (2010). Особливості розроблення та використання засобів комп’ютерної підтримки у підготовці майбутніх правників. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*, Том 4, № 17, 129–133. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/issue/view/358>.

Дишко, О. Л., Зубехіна, Т. В., Павлишина, Н. Б. (2017). Інформаційно-комунікаційні технології в організації електронного навчання бакалаврів (на прикладі спеціальностей «туризм» та «соціальна робота»). *Інформаційні технології і засоби навчання*, Том 59, № 3, 76–86.

Дружинина, А. В. (2014). Электронные образовательные технологии при реализации компетентностного подхода в подготовке юристов-бакалавров. *Современные тенденции в образовании и науке: сборник научных трудов по материалам Международной научно-практической конференции: в 14 частях*. Тамбов.

Кашинский, Ю. И., Сатолина, М. Н., Славин, Б. С. (2003). К вопросу об использовании современных информационных технологий в юридическом образовании. *Право и Интернет: теория и практика: V Международная конференция*. URL: <http://www.ifap.ru>.

Корепин, А. В. (2015). Зарубежный опыт применения инновационных методов в обучении юриспруденции. *Государство и право в XXI веке*,

1, 5–8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-primeneniya-innovatsionnyh-metodov-v-obuchenii-yurisprudentsii>.

Кузнецов, П. У. (2005). *Теоретические основания информационного права: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук*. Екатеринбург. URL: <https://www.dissercat.com/content/teoreticheskie-osnovaniya-informatsionnogo-prava/read>.

Лейтнер, О. Г., Селиверстова, М. В (2017). Роль информационно-коммуникационных технологий в юридической практике. *Вестник совета молодых учёных и специалистов Челябинской области*, 2, Т. 1, 71–74.

Михеева, Е. В. (2016). *Информационные технологии в профессиональной деятельности*. Под. ред. Е. В. Михеева, О. И. Титова. М.: Академия.

Надыгина, Е. В. (2007). *Теоретико-правовой анализ влияния информационных технологий на правосознание: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Нижний Новгород.

Павлова, В. И. (2009). Суть, роль и место информационно-коммуникационных технологий в образовании. *Вестник Волжского университета им. В. Н. Татищева*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/suschnost-rol-i-mesto-informatsionno-kommunikatsionnyh-tehnologiy-v-obrazovanii>.

Польщиков, А. В. (2010). Понятие информационно-коммуникационных технологий в системе технико-криминалистического обеспечения деятельности ОВД. *Российский следователь*, 16, 33–35. URL: <http://center-bereg.ru/h960.html>.

Рагулин П. Г. (2004). *Информационные технологии. Электронный учебник*. Владивосток: ТИДОТ Дальневост. ун-та. URL: <https://zzapomni.com/dvfu-vladivostok/ragulin-informacionnye-tekhnologii-2004-4469/view>.

Heagney Meredith (2013). What's a «Clicker»? Teaching with New Technology. *Law School Record*, Vol. 59, No. 2. URL: <https://chicagounbound.uchicago.edu/lsr/vol59/iss2/16/>.

Huang, L. K. (2010). Planning and implementation framework for a hybrid e – learning model: The context of a part – time LIS postgraduate programme. *Journal of Librarianship and Information Science*, 42 (1), 45–69. URL: <https://www.learntechlib.org/p/67842/>.

References:

- Burtseva, E. V. (2012). *Informatsionnyye tekhnologii v yurisprudentsii : ucheb. Posobiye* [Information technology in law: textbook]. Tambov : Izd-vo FGBOU VPO «TGTU». [in Russian].
- Druzhinina, A. V. (2014). Elektronnyye obrazovatelnyye tekhnologii pri realizatsii kompetentnostnogo podkhoda v podgotovke yuristov-bakalavrov [Electronic educational technologies in the implementation of the competency-based approach in the preparation of bachelors in law]. *Sovremennyye tendentsii v obrazovanii i nauke: sbornik nauchnykh trudov po materialam Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii: v 14 chastyakh* [Modern trends in education and science: a collection of scientific papers on the materials of the International scientific-practical conference: in 14 parts]. Tambov. [in Russian].
- Dy`shko, O. L., Zubexina T. V., Pavly`shy`na N. B. (2017). Informacijno-komunikacijni texnologiyi v organizaciyi elektronnoho navchannya bakalavriv (na pry`kladi special`nostej «tury`zm» ta «social`na robota») [Information and communication technologies in the organization of e-learning of bachelors (on the example of specialties “tourism” and “social work”).]. *Informacijni texnologiyi i zasoby` navchannya* [Information Technology and Teaching Aids], Tom 59, # 3, 76–86. [in Ukrainian].
- Golovko, S. G. (2010). Osobly`vosti rozroblennya ta vy`kory`stannya zasobiv komp`yuternoyi pidtry`mky` u pidgotovci majbutnix pravny`kiv [Features of the development and use of computer technologies in the preparation of future lawyers]. *Yury`dy`chny`j visny`k «Povitryane i kosmichne pravo»* [Air and Space Law Bulletin], Tom 4, # 17, 129–133. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/issue/view/358>. [in Ukrainian].
- Heagney Meredith (2013). What’s a «Clicker»? Teaching with New Technology. *Law School Record*, Vol. 59, No. 2. URL: <https://chicagounbound.uchicago.edu/lsr/vol59/iss2/16/>.
- Huang L. K. (2010). Planning and implementation framework for a hybrid e – learning model: The context of a part – time LIS postgraduate programme. *Journal of Librarianship and Information Science*, 42 (1), 45–69. URL: <https://www.learntechlib.org/p/67842/>.
- Kashinskiy, Yu. I., Satolina, M. N., Slavin, B. S. (2003). K voprosu ob ispolzovanii sovremennykh informatsionnykh tekhnologiy v yuridicheskom obrazovanii [To the question of the use of modern

information technologies in legal education]. *Pravo i Internet: teoriya i praktika: V Mezhdunarodnaya konferentsiya* [Law and the Internet: Theory and Practice: V International Conference]. URL: <http://www.ifap.ru>. [in Russian].

Korepin, A. V. (2015). Zarubezhnyy opyt primeneniya innovatsionnykh metodov v obuchenii yurisprudentsii [Foreign experience in applying innovative methods in teaching jurisprudence]. *Gosudarstvo i pravo v XXI veke* [State and law in the XXI century], 1, 5–8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-primeneniya-innovatsionnykh-metodov-v-obuchenii-yurisprudentsii>. [in Russian].

Kuznetsov, P. U. (2005). *Teoreticheskiye osnovaniya informatsionnogo prava: avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni doktora yuridicheskikh nauk* [The theoretical basis of information law: an abstract of a dissertation for the degree of Doctor of Law]. Ekaterinburg. URL: <https://www.dissercat.com/content/teoreticheskie-osnovaniya-informatsionnogo-prava/read>. [in Russian].

Leytner, O. G., Seliverstova, M. V. (2017). Rol informatsionno-kommunikatsionnykh tekhnologiy v yuridicheskoy praktike [The role of information and communication technologies in legal practice]. *Vestnik soveta molodykh uchenykh i spetsialistov Chelyabinskoy oblasti* [Bulletin of the Council of Young Scientists and Specialists of the Chelyabinsk Region], 2, T. 1, 71–74. [in Russian].

Mikheyeva, E. V. (2016). *Informatsionnyye tekhnologii v professionalnoy deyatel'nosti*. Pod. red. E. V. Mikheyeva, O. I. Titova [Information technology in professional activities. Ed. by E. V. Mikheeva, O. I. Titova]. Moscow: Akademiya. [in Russian].

Nadygina, E. V. (2007). *Teoretiko-pravovoy analiz vliyaniya informatsionnykh tekhnologiy na pravosoznaniye: avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata yuridicheskikh nauk* [Theoretical and legal analysis of the impact of information technology on legal consciousness: an abstract of a dissertation for the degree of candidate of legal sciences]. Nizhniy Novgorod. [in Russian].

Pavlova, V. I. (2009). Sut. rol i mesto informatsionno-kommunikatsionnykh tekhnologiy v obrazovanii [The essence, role and place of information and communication technologies in education]. *Vestnik Volzhskogo universiteta im. V. N. Tatishcheva* [Bulletin of the Volga University. V. N. Tatishchev]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/suschnost-rol-i-mesto->

informatсионno-kommunikatsionnyh-tehnologiy-v-obrazovanii. [in Russian].

Polshchikov, A. V. (2010). Ponyatiye informatsionno-kommunikatsionnykh tekhnologiy v sisteme tekhniko-kriminalisticheskogo obespecheniya deyatel'nosti OVD [The concept of information and communication technologies in the system of technical and forensic support for the activities of the ATS]. *Rossiyskiy sledovatel* [Russian investigator], 16, 33–35. URL: <http://center-bereg.ru/h960.html>. [in Russian].

Ragulin, P. G. (2004). *Informatsionnyye tekhnologii. Elektronnyy uchebnik* [Information Technology. Electronic textbook]. Vladivostok: TIDOT Dalnevost. un-ta. URL: <https://zzapomni.com/dvfu-vladivostok/ragulin-informacionnye-tehnologii-2004-4469/view>. [in Russian].

Анотація

Ківалов С. В. Інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі в галузі права. – Стаття.

У статті проаналізовано сутність інформаційно-комунікаційних технологій та їх роль в освітньому процесі в галузі права в сучасних умовах реформування системи освіти. Під інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) розуміють використання новітньої обчислювальної техніки і телекомунікаційних засобів для реалізації інформаційного забезпечення з метою оперативної і ефективної роботи з інформацією на законних підставах. Основним завданням процесу навчання стає не трансляція культури як набору певних знань, а формування ключових компетенцій, що дозволяють бути конкурентними і успішними у сучасному світі.

ІКТ мають бути спрямовані на вироблення у здобувачів вищої юридичної освіти навичок роботи з довідково-правовими системами «ЛІГА:ЗАКОН», «Законодавство», «Професійна юридична система МЕГА-НАУ», «Парус-консультант» та інформаційно-правовими системами: «Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів», «Регіональний реєстр» та інші. Оскільки юридична професія вимагає уміння не лише знаходити необхідну нормативно-правову базу, судову практику, але і грамотно застосовувати її, викладач повинен допомогти виробити подібні навички у студентів при роботі з джерелами права.

Серед ІКТ, які використовуються в освітньому процесі у галузі права, можна виділити такі форми: електронні презентації, інтерактивна дошка, веб-квест технологія, аудиторна інтерактивна система (classroom response system, audience response system), інтерактивна система голосування,

система інтерактивного опитування. Особливе місце серед ІКТ в сучасному освітньому процесі в галузі права займає аудиторна інтерактивна система, яка дозволяє в сучасних умовах одним з головних методів навчання залишити метод Сократа, який передбачає діалог із студентами.

Ключові слова: інформаційні технології, інформаційно-комунікаційні технології, електронні презентації, веб-квест технологія, аудиторна інтерактивна система.